

Gondolatok a falusi turizmusról

KISS TÜNDE*

Néhány szó a turizmus részterületekre osztásáról

A turizmus fejlődése időbeli szakaszokra bontható a szerint, hogy a turizmussal kapcsolatos vizsgálatok frontvonalába mikor mi tartozott. Az 1950-es, 1960-as években még a pozitív gazdasági hatásokra helyezték a hangsúlyt. Ezek a tömegturizmus évtizedei. A 1960-as években a turizmus alapdiszciplínájaként Magyarországon is a közgazdaságtant jelölték meg. Az évtized végétől, dominánsan a 1970-es években már szembeötlők a negatív hatások is (környezetszennyezés, szezonális foglalkoztatás, a helyi kultúrák tömegcikké válása stb.) és ezekkel szemben kialakul egyfajta társadalmi érzékenység. A 1980-as évektől hangsúlyt kapnak a különböző alternatív turizmusformák, ahol a cél az, hogy minél kisebb skálán jelenjenek meg a negatív tömeghatások. A 1980-as évek végétől egy kompromisszumos álláspont kezd kialakulni, mely szerint a tömegturizmus nem szüntethető meg, de az alternatív turizmusformákban rejlő lehetőségek kihasználása is szükséges. Az alternatív turizmus fogalma tehát a negatívumok és pozitívumok vizsgálata kapcsán jött létre és szorosan összefonódik a fenntarthatóság fogalmával is. A fenntartható turizmus a környezetre feltételezetten szinte kizárólag negatív hatást gyakoroló tömegturizmus ellentétéként és a vele szembeni optimális alternatívaként jelenik meg általában. Holott a fenntartható fejlődés megvalósíthatósága nem kizárt a tömegturizmusban sem. Nem egységes azonban a szakirodalom, sem az új irányzat elnevezésében, sem a mögöttes tartalomban: a „fenntartható turizmus”, „zöld turizmus”, „alternatív turizmus”, „ökoturizmus” stb. kifejezéseket hol felcserélhetően, hol egymás részhalmazaiként említik. Elképzelhető természetesen a tömeg- és az alternatív turizmus kettősségén kívüli turizmusfelosztás is, de az alternatív turizmuson belüli rendszertan is sokszínű. Magát a turizmus szót a legkülönbözőbb jelzőkkel ellátva, melyek utalnak a tartalomra, időről időre újabb és újabb és egyre speciálisabb jellegű, egyre szűkebb értelmű turizmusfajták bukkannak fel, melyek egymáshoz való viszonyai sokrétűek lehetnek. Használatos például egészség-, gyógy-, wellness-, gasztronómiai, vízi, vadász-, horgász-, extrém, sport-, konferencia-, zárandók-, de templom-, és mozgáskorlátozott turizmus is. A kategorizálás többféle szempontrendszer szerint elvégezhető, függően például attól, hogy gyakorlati vagy elméleti oldalról közelítjük meg a kérdést. A hangsúlyok különbözhetnek attól függően, hogy ki mely tudományterület művelője. Ebben rejlik a turizmus interdiszciplinalitása. A teljesség igénye nélkül, létezhet például motiváció szerinti csoportosítás, mely szerint megkülönböztetünk szabadidős és hivatásturizmust, melyeknek további alfajai is megállapíthatók. Vonzerők alapján beszélhetünk természeti és kulturális turizmusról, de pl. az örökségturizmusban ötvöződhet a kettő. Szempont lehet akár az igénybe vett közlekedési eszköz is, mely szerint definiálható pl. a kerékpáros turizmus. Ha a korcsoportokat tekintjük, akkor létezik ifjúsági és senior turizmus. Földrajzilag létezhet például városi és vidéki vagy falusi turizmus.

* PhD hallgató

Falusi turizmus Magyarországon – Előzmények, nemzetközi kitekintés

A falusi turizmusnak hazánkban a második világháborút megelőzően jelentős hagyományai voltak. Különösen a Balaton vidékén, a Mátra-Bükk környékén, ahol az 1930-as évek második felétől magánpanziók működtek. Ekkor az ország üdülési igényének egyharmadát a falusi szálláshelyek elégítették ki. A háborús időszak, s a vele járó gazdasági visszaesés mintegy két évtizedre teljesen megszüntette a falusi üdülés iránti igényt. A szakszervezeti és vállalati üdülőhálózat kialakulásával visszaesett a falusi üdülés jelentősége. A legnagyobb keresletnek örvendő idegenforgalmi körzeteken kívül számos településen megszűntek a szálláshelyek. Az 1970-es években ismét megmutatkozik némi érdeklődés a vidék irányában, ez a figyelem főként a városi értelmiség, művészek részéről mutatkozott meg, akik ún. másodlakásos formában saját maguknak falusi házakban pihenőhelyeket alakítottak ki. Az 1980-as évek végétől pedig egyre többen kezdték újra kiadni házaikat. 1989-ben megalakult a falusi turizmust szervezett keretek közé fogó Falusi és Tanyasi Vendégfogadók Országos Érdekképviselői Szövetsége, majd 1994-ben a Falusi Turizmus Országos Szövetsége (FTOSZ).

A FTOSZ képviseli Magyarországot az európai országok falusi turizmus szervezeteinek összefogására alakult, 21 tagországot tömörítő Eurogites nevű nemzetközi szervezetben. Nyugat-Európában két alapvető irány különböztethető meg a témában: Németország, Ausztria (Urlaub auf dem Bauernhof) és Nagy-Britannia (Holiday in farm) esete az agroturizmust példázza, ahol a vendégeket fogadó gazdáknak saját agrártermékeiket is fel kell tudni kínálni a szállásadás mellett, így kapcsolva össze a turizmust a mezőgazdasággal és növelve a mindkét ágazatból származó jövedelmeket. Ez a fajta turizmus fogadói oldalról az agrárnépességre épül. Franciaországban ezzel szemben a teljes vidéki népességre építenek és a vidéki turizmus elnevezést használják. Olaszországban pedig nemzeti szintű törvény szabályozza a mezőgazdasági tevékenységnek minősülő agro-, illetve az egyéb szereplők által végezhető vidéki, vagy falusi turizmust. Magyarországon bárki lehet falusi szállásadó, különösebb megkötések nélkül, tehát a teljes vidéki népességre építünk. Ami a terminológiát illeti, leggyakrabban a falusi turizmus kifejezés használatos, de többé-kevésbé párhuzamosan létezik vidéki, agro- és tanyasi turizmus is, sőt, esetenként az ökoturizmus is rokonértelmű kifejezésként használatos.

A falusi turizmus fogalmi kérdései és jogszabályi háttere

A falusi turizmus fogalmát többféleképpen definiálják. A legegyszerűbb definíció szerint falusi turizmus minden olyan, a turizmus kategóriájába tartozó szabadidő-eltöltés, melynek helyszíne a vidék (ha csak szálláslehetőséget vesz igénybe/ajánl fel is) (*Lanc*, idézi *Sharpley*, 1997). A statisztikai adatok leginkább ennek a definíciónak felelnek meg. Egy másik felfogás szerint a falusi turizmus olyan programlehetőségek és szolgáltatások gyűjtőfogalma, melyeket vidéki, falusi emberek ajánlanak föl, hogy pótlólagos jövedelmet szerezzenek (*Gannon, Rácz-Puczkó*, 1998). A falusi turizmus lényegét minőségileg legjobban megfogalmazó definíció szerint a falusi turizmus olyan tevékenység, amikor a turista a város zajától messze, tiszta

természeti környezetben megismerkedik a falusi életmóddal, szokásokkal és hagyományokkal, tájjellegű ételekkel és italokkal. Emellett a vendég bekapcsolódhat a házigazdák által folytatott mezőgazdasági tevékenységbe, illetve a ház körüli munkálatokba is. Ez a fajta turizmus nemcsak a természeti környezet, hanem az emberi kapcsolatok, gyökerek, a vidék kultúrájának megismerését is szolgálja, tehát komplex terméket nyújt, melyet kiegészítő attrakciók, pl. sportolási lehetőségek is bővíthetnek (*Puczkó-Rácz*, 1998). Ez a definíció egyéb turizmusfajtákat is integrál, úgy mint gasztronómiai, bor-, agro-, sport-, kiránduló turizmus stb.

Magyarországon a kereskedelmi és a fizetővendéglátó szálláshelyek osztályba sorolásáról, valamint a falusi szálláshelyek minősítéséről szóló 45/1998. (VI. 24.) IKIM rendelet szabályozza a falusi szállásadást. Ennek alapján a falusi szállásadás a fizető vendéglátás része, mely folytatható a kiemelt gyógy-, kiemelt üdülő-, gyógy- vagy üdülőhelyeken [ezeket a 110/1997. (VI. 25.) kormányrendelet szabályozza] kívüli községekben és a már kialakult tanyás térségekben. Létezik egy FTOSZ által kidolgozott minősítési rendszer is, mely a szálláshelyek komfortfokozata alapján állít fel 4 kategóriát és napraforgókkal jelöli azokat. A minősítés kötelező jellegű, de történhet önminősítéssel is, nincs előírás a napraforgós rendszer alkalmazására. A fenti feltételekkel bárki belevághat a falusi szállásadásba, feltéve, hogy öt szobánál, tíz ágynál nem nagyobb kapacitással szeretne működni. A szándékot be kell jelenteni a település jegyzőjénél, aki nyilvántartásba veszi az illetőt. A tevékenység évi négyszázezer forintos bevételhatárig adómentes.

A falusi turizmussal szembeni elvárásokról

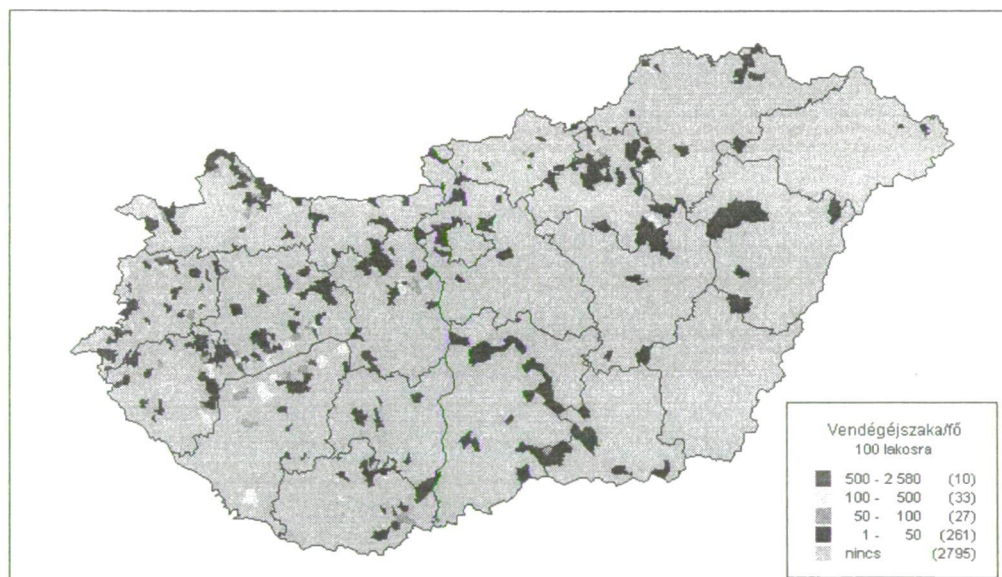
A falusi turizmus igen sokrétű vonzerőkkel rendelkezhet, melyek röviden összegezve a következők lehetnek: természeti környezet, kirándulási és/vagy vízisport-lehetőségek, nyugodt vidéki életvitel, falusi életforma (gazdálkodás, népi mesterségek, lovaglás), vendégszeretet, kulturális értékek. Utóbbiak közé tartozhat az épített környezet (templom, vár, a népi építészet adta települési arculat), a népszokások felelevenítése, valamilyen rendezvény, nemzetiségi hagyományok stb. A vidéki szálláshelyek relatív olcsósága is vonzerőt jelenthet, ami főképp a belföldi turizmust élénkítheti. Cél, hogy minél komplexebb kínálattal jelenjen meg egy-egy település, sőt térség.

A fent említett tényezőkhez konkrét példák is rendelkezhetők. A természeti környezet tekintetében például előnyben vannak a hegyvidéki fekvésű és/vagy vízparti települések, melyek közül néhányuknál fő profilá is válhat az idegenforgalom, például a zempléni Háromhuta esetében. A kulturális értékek közül az épített környezet adottság. Különböző rendezvények szervezésével viszont meg lehet teremteni egyfajta vonzerőt, különösen, ha azok helyi hagyományokhoz kötődnek. Ilyenek lehetnek a népszokások felelevenítése, a falunapok, de említhető országos jelentőségű rendezvény is, pl. a Művészetek Völgye Kapolcson és környékén. A nyugodt, csendes környezet, illetve a falusi életforma kipróbálása mindenütt vonzerőt jelenthet.

Természetesen az adottságok erőteljesen behatárolják az egyes vidéki települések lehetőségeit az idegenforgalom terén, mely adottságok koránt sem mindenütt egyformák. Így eleve nem várható el, hogy a falusi turizmus fejlesztése azonos

eredményt hozzon minden településen. A vonzerőkön túl más tényezőket is figyelembe kell venni. Ilyen tényező például a földrajzi fekvés is. Hiszen egy nagyváros közeli falu a városi vonzerőket is be tudja építeni kínálatába, így színesíteni tudja azt, mely által növelni tudja a tartózkodási időt. A közlekedési feltételek, a megközelíthetőség is fontos szerepet játszhatnak a turizmus sikerességében egy adott településen. A rossz minőségű úthálózat, és/vagy a zsákfekvés, a periférikus helyzet elrettentő lehet, főként a külföldiek számára. A falusi turizmusban részt vevő külföldiek egyébként is merőben más területiséget mutatnak, mint amelyet a belföldi turisták esetében tapasztalunk. Ezt az 1., 2. számú ábrák érzékeltetik.

1. ábra. A falusi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák számának területi különbségei a külföldi turisták vonatkozásában 1999-ben

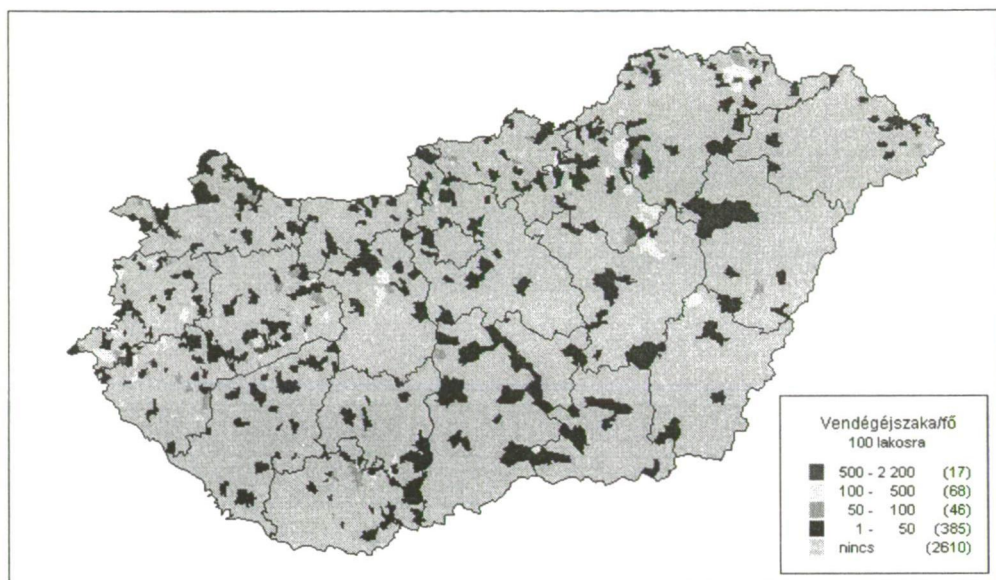

A belföldi turisták sokkal több településen jelen vannak és sokkal inkább preferálják a keleti országrészt is, azon belül is az Északi-középhegység térségét. A falusi turizmus másik gátját jelentheti, hogy a – sok esetben marginalizálódott – helyi társadalom meg tud-e felelni a kihívásoknak, van-e elég vállalkozási készség, innovativitás és kreativitás, esetleg nyelvtudás. A sikerességben nagy szerepe és felelőssége van a településvezetésnek is, főként a célok meghatározásában, valamint a források felkutatásában és megszerzésében.

Magyarország turisztikai térszerkezete a rendszerváltozás előttihez képest markánsan nem változott, gerincét továbbra is a főváros és a Balaton adják, de a többi térség sem abszolút turizmushíányos. Ezen térségek további fejlesztésében van létjogosultsága a különböző alternatív turizmusfajtáknak. A hazánkban is felfedezett, vagy inkább újra felfedezett alternatív turizmusforma, a falusi turizmus, csak egy ezek közül, viszont – mint ahogy azt fentebb láttuk – kiválóan ötvözhető más for-

mákkal is. Jelentőségét leginkább az adja, hogy – ha kis mértékben is ugyan és korántsem mindenütt – de szerepet játszhat a falusi és tanyás térségek egy részének dinamizálásában, a vidéki népesség foglalkoztatásában, az elvándorlás mérséklésében. Így haszna inkább társadalmi, mintsem gazdasági értelemben definiálható.

2. ábra. A falusi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák számának területi különbségei a belföldi turisták vonatkozásában 1999-ben

Irodalom

- Bodnár, L.: A turizmus földrajzi alapjai. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Eger–Budapest, 2000. 321 p.
- Kiss, T.: Regional Differences in the Number of Guest Nights in Hungary In.: 4th International Conference of PhD Students. University of Miskolc, Hungary, 2003.
- Kóródi, J.–Kulcsár, V.–Laczkó, L.: Idegenforgalmi földrajz I. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968. 326.p.
- Lengyel, M.: A turizmus általános elmélete. KIT Képzőművészeti Kiadó, 1994. 297 p.
- J.-P. Pasqualini–B. Jacquot: Tourismes. Organisation, économie et action touristiques. BORDAS, Paris, 1991. 321 p.
- <http://interm.gtk.gau.hu>
- www.kertgazdasag.hu/kertgazd/tobblab.htm
- www.gm.hu